

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

10241

Ulf. Tannenbaum

10242

10243

10244

Upm. Louise Winkler

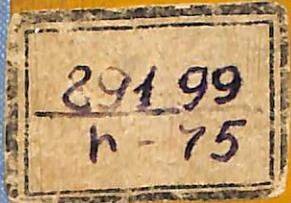
10245

10246

10247

10248

10249

Aug 21 1911

Ա. ՀԱՄԱՐՔԻՆ

ԳԵՐՅՈՒՄԱՆԻՆ

ԿԱՄ

ՄԱՀ ՓԻՒԼԿԻԱՑ

ԲԱՐԴԱՐԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ. Խ. Հ. ՅԻՐ - ՆԵՐՍԻՆ Ա. Վ.

Հ. Պալիս

1912

84-1

Ա. ԼԱՍԱՐԻՔԻՆ

ԳԵՐՈՍԵՄԱՆԻՆ

ԿԱՄ

ՄԱՀ ԺԻԴ ԼԻԱՑ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Խ. Հ. Տ. Տ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

Ա. Պոլիս

1912

10247

ԶԿՀ

2013

7597-52

20Ն

ԱՆՄՈՒԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻ

ԱՌ ՅԱԻՔ ՈՂԲԱՑԵԱԼ

ՅԱԿՈԲ ԷՓԵՆՏԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Անմահն Լամարքին, Աւդեոռուրիւն յ'Արևելս (Voyage en Orient) երկիատու հեղինակուրեան մէջ «Գերսեմանին» վերնազբով պահմ բանասեղծուրիւն մը գրած եւ իւր աղջկան՝ Ժիւլիայի ձօնած է զայն, յանչափս ազգուելով անոր դառն կորստին գրայ, իւր ուղեոռուրեան պահուն:

Սոյն բանասեղծական բարձր գրուածիլ կը կարդայի երեկոյ մը, երբ գումացին ինձ, սրակից բարեկամիս՝ ողբացեալ Յակոբ էֆենի Փափազեանի աղեխարց մահուան բոլը:

Այս հսմնելի եւ ահաւոր մահուան հանդեպ, պահ մը պատկերացուցի մտիս առջեւ ողբացելոյն անբիթ կեանիք, անոր վեհ նակասը՝ որ աշեւու պէս կը փայլեր, խօհուն աշենեն՝ ուր անմեղուրիւնը կը ցոյար, կարմաւալար ուրիներն ուսկից մեղը կը նոսէին, հեղահամբոյր հոգին՝ որ ամենուն սերն ու համակրուրիւնն գրաւած էր, նա մանաւանդ ի յուր բերի անոր ժրաջան աշխատուրիւնն ազգային ամեն ձեռնարկներու մէջ, եւ յանուն մատաղեամ երկսեռ մանկունին կրուրեանն ու դասիարակուրեան Փատր-Բեկոյի Արամեան վարժարանին մէջ անոր անխոնջ ու քրենարոր ջաներն, իւր ազնիւ ընկերակցուրիւնն, եւ այսիան չենալ Երիտասարդի մը խապառ բաժանումն իւր ընկերական ուղաճակն յուզումի ու վետի ովկիանին մէջ խորասուզեց զիս եւ արցունքի ջերմ կարիլներ խլեց աշենես:

Մրժիս յուզումն, եւ մտիս խռովիքը սփոփանիքի կարօր զգացուցին ինձ, սրափեցայ եւ մխիթարուրեան միակ յոյսը ծագեցաւ իմ մէջս. ողբացելոյն այնտան հանելի՝ նախնեաց գրական լեզուով եւ հայկական տաղաչափուրեամբ բարգմանել Լամարքինի սոյն զեղեցիկ բանասեղծուրիւնն եւ նուիրել զայն անոր պահճակի յիշատակին:

Կեանեն կան որ քեեւ շատ կարն ուղաճ կ'ունենան, սակայն կը լան բեղմնաւոր եւ օգտակար, կեանեն կան որ քեեւ վարդառամ ծաղկանց նման ի փրբեն խսկ կը բարւամին, սակայն անոնց անուշանոս բոյը մեր քիմքը գգուելէ յետոյ, կ'անցնի կ'երբայ աւելի եւս ի սփիւս տարածուելու, վերջապէս կեանեն կան, որոց հոգւոյն ազնուրիւնն ու մտիս վեհուրիւնն աւելի խորին ներծնչում կ'ազդեցին մարդկային ընկերուրեան:

Ահա, այդ կեանիերեն մին եր յաւէս ողբացեալն Յակոբիկ,
որ իւր զարուն տարիեին մէջ փայլեցաւ; իբրեւ կատարեալ եւ ուսեալ
մարդ, իբրեւ ուղղամիտ վաճառական, իբրեւ կրքասէր Հոգաբարձու,
իբրեւ ազգային Երեսփոխան եւ իբրեւ բարի ու անսպիտ հայ
բաղաբացի:

Լամարթին կ'ողբայ իւր պատելի ալջիկը դառնապին սրտով եւ
բուռն զգացումով, տարաբաղդ Յակոբիկի սրտակիցներն եւ Գասը-
Քեօյի Հայ Ակումբը* միեւնոյն վետով եւ զգացմամբ կ'ողբան եւ պիտի
ողբան զինքն առ յաւէս:

12 Մայիս 1912

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԳԱՏԸ-ՔԵԶԸ

* Ողբացեալն Գատը-Քեօյի Հայ Ակումբի հիմնադիրներէն եր :

ԳԵՐԱՄԱՆԻ

ԿԱՄ ՄԱՀ ԺԻՒԼԻԱՅ

Անդրսին ի լուսենէ, եղէ այր ոմն վրշտաբեկ,
Միւրսն իմ արտօն հեկ ծորեր, փոխան արեան կենասնորոց,
Եւ առ յաւէս՝ ընդ այս արտօն, հրապոյր յինէն բարձեալ Աստուած
Լեղի արցունիք եր բարցեալ ի խոր արժիս բաղծազին.
Թոյն՝ դառնուրիւն եր իմ մեղ, ժիւռուրիւնը՝ խինը իրախանի,
Բնագիւմամբ իմն եղբայրական, եղէ հաղորդ դազադին,
Հզկայ առնուզ չեր հնար, գեր ևասնի յուղոյն ի ծայր
Զկործանումն կամ զուգ մահու:

Զինց եւ պայծառ ընդ ասեղօք, բեկիս զբար տեսի զբաշս
Եւ զառուակը բաղրակարկազ զիրկ ընդ խառն անդ ի ծով,
Այ անցի ես, եւ դառնազին ի ծայր ծիծադ, ասէի,
Դաշտավայր երանաւէս, աւադ եղուկ, ոչ վասրն իմ,
Արձագանց՝ ոչ զոյ շղնջոյս, ի լուր ձայնիս հեծկրտանաց,
Ուր արտօնը աղկեալակ, անդ թնակավայր իմ հոգուոյն,
Երկիրն ի խորդ եւ ի մոխիր, եւ յարտասուս համախառնեալ
Է մահին՝ ուր կամ ի յուն:

Այ թէ ընդէր, հարցանիք, զայն չէ մարք ինձ ձեզ ասել,
Զի թերեւս փրփրեմ զաշիս, դառնահոսան յայս յանցնիի,
Զի բարբառ շրանց իմոց հեկեկանաց է հօծիրն.
Բայց միւրսն իմ մինչ յօշոնք, զուցէ կարեք անդ ընթեռնուշ,
Թէ մահուն՝ ի մեն մի նեսարս, ի խոր արկեալ է ըզդաշոյն,
Որոյ հարուածըն է եւեր, յետին տագնապ ծանրակիր,
Իի մահու արհաւրօք զիրք Գեմոնեանըն ասեղուղ. [*]
Հոգիս համակ է զերեզման:

ԾԱՀԱՅԹ. — Գեմոնեան Սանդուզք, յարս վերաց իտեսիլ դնէին Հռովմայեցիք
զգիտակունս ոճրագործաց խեղդամահ սպանելոց իբանափ.

Արդ այն ինչ էի յայնոյս ուր *Skr*-Յիսուս եկն յաշխարհ,
Չեի ի խոյզ ի խընդիր նուիրական սրբավարիցն,
Ուր կարօտաց գրուէին զարմանենիս ընդ իւր ոտիք,
Ուր բան Տեառն երկնառաֆ, շուածամանչ զայր ի յայս,
Ուր Ովաննան զերանայր ընդ զընացը յաղթական,
Ուր ձեռքն իւր, զոր կուսանաց ցող արտասուժ բանային,
Մրեալ ի բաց ի ճակատին զգիրտն ողոնն, եւ բգնայր
Գուուէր ողով զգմաննիրտիս :

Լե՛ր ինձ հայր իմ, առաջնորդ, ուր արտասուեն դառնակոծ,
Ի բուրասանն այս սպազմած, ուր Փրկիչըն Աշխարհի,
Թողեալ լիւաց ի Տեառնէ եւ ի մարդոց յօժարեաց
Գաղ ընդ յիւրըն եւ ընդ ապամոյժ, նախ յան զգնան դառնալից.
Օն ուրեմնն, բոյ տուժ ինձ, զի կամիցին առնուշ զաշակ
Յաւոց՝ վրչի անկեաց մարդոյն՝ առ ժամը ինչ անահնան,
Մանկանաց յուսակորոյն՝ հոգոց ցաւոց կամ ի ըսպաս,
Անդ իսկ է իմ օրեւան :

Ի պարխին Զիրենեաց, առ ոս ծառոց վիշելից,
Ընդ սուերօֆ պատուարաց կործանեալըն Սիօնի,
Է մի վայր, ուստի արփինն ցըրուէ ի բաց զիւր զգմանանչ,
Ուր կիսրոնուկն անցեալ ընդ պարզուտ, անհիր յորասցի,
Ուր Յովափաս, Գերեզմանին պեղէ ի խոր զգվիրապըն,
Ուր փոխան դաշար խոտոյ, երկիրն ընձիւդէ զաւերածն,
Ուր հինաւուրց կոնկոյ ծառոց եւ երկրաբարշ խորարմաս
Գերազմանաց հերձնուն զարին :

Ի սիջոյ երկուոց ապառաժից, բացեալ յարայըն մուր՝ մուալ,
Անդանօր մարդն վշտարեկ զայ ըմբոյննել զնաշակ մահուն,
Այն ինչ երից զարուցեալ ընդուս ի նոյ ըզբարեկանս,
Ասէ ցնոսս, արուն կացեֆ, ժամս է դնենաց եւ անառ.
Եւ ի սարսուուն դեռ եւս շրբումն՝ բուին իմըն սրել մաժրել
Զշիր կայլակ բաժակին ի ապայատակ արիննազն,
Եւ զոհին սղեսառոր, յրտանց կարիիշ զի՞ւ տամուկի
Հոսին դեռ եւս ի փապս յերանց :

Ճակատըն իմ յերկուս ի ձեռս , նըսայ ի կուշ փապարին ,
Մասյոնն որպէս խորհու երթեան ճակատն այն չինադ .
Եւ ի սկզբան մինչ ի վախճան յուշ ի մտի ածեի
Չուղյան արտասուաց , որոց հոտումն աւերակեաց զշախիդ կենաց ,
Ասպա առեալ ըզուծըն իմ , եւ ամբարձեալ ի վեր ի յուս ,
Թունցի զաւորս իմ զաւոր ի մահուանին կենաց ի կիանս ,
Եւ օ'ն ամիսայ ի խոր յանուցս , հոգուի համակ յափրշտակեալ
Որպիսի անուրց ով մեծ Աստուած :

Թողեալ եր իմ , ոչինչ հեռի ընդ մայրական հովանեաւ
Ե'ւ դուստրն իմ , ե'ւ ըգինու իմ եւ զինչ համայն .
Ի մեն մի յամարացնի , ճակատն այն վեճ զայր ի վախճան ,
Այլ հողին իւր հասեալ եր ի հանգիս ասուածակոչ ,
Եւ պատիեր իւր աչսց գեղեցկատիս , անեղծ անցինց ,
Ընդ քնարն ի ճամանին , ընդ հետքս իւր ընթանայր
Սուանց յիս կոյս դասնարոյ , առ ի բերել իման տեսչան
Ոյր դարձն , ոչ ետք ով հայր :

Այս իսկ եր նշխար բեկոր իմ մայոր մորկին ,
Միսկ բողբոչ բիւր ծաղկանց , միակ նըրչան անհոնն սիրոյ ,
Կոպ մի արտօռ ի բաժանեան համբոյր մի մեղմ ի շարձին ,
Եւ սոմն իմ աւերակեալ օր տօնական յաւերժական .
Այս իսկ եր շող աւփիսափայր ի տասնցոյց պատուհանին ,
Եր մի բոշիկ ճոռուղական , որ տայր համբոյր ի բերան ,
Շշունչ յաղց դաշնակառ ի գիշերի մերձ ի նեցին
Եւ ի զարթուղին զըզուանի , բնծինի :

Եհե , եղոկ , զի այս իսկ եր . պատիեր մօրն իմ պաշտեի .
Հայեցուածն իւր ակնապիշ բուեր առ իս դառնալ անդրեն ,
Եւ այնու անցեալըն իմ վերկեցաղեր զապազայն ,
Վեսնին իմ երեցանիկ այլազունեաց գերեսն եւեր ,
Զայնն իւր դաշն եր զանգին երանուրեան ըզվեց ամաց ,
Հետք ոնից ի տան իւրում , ընոյր ըզեկ վայելչուրեան ,
Հայեաց նորին , յաջաց ի բաց զարտասուս իմ սրբին ,
Եւ մինն իւր տայր դոյս արտիս :

Ճակատն վեհ շառագներ, ի դոյզն ինչ ի խոկմանց,
Ցոյք աչացն իւր ջիճ՝ կապոյ անդրադակ յաչս իմ,
Տեսանի զարադիխումն իմոյ եւ զնուազումն վշին իւրոյ,
Որպէս ի ցուր ջիճ եւ պայծառ ստուեր իմըն ուրուազընեալ.
Այլ բաղցըր եր եւ հեշտայիր զոր ի սրտն իւր մենաներ,
Եւ ի շրումն ոչ զայր ի տես դառնութիւն ինչ անժափ,
Եւ ձեռըն իւր արկեալ կցեալ ի ձեռն իւր մօր անշշուկ
Յաղօթըս կայր ծընրադիր:

Երազի, թե լեղ նմա շուրջ բզվարօսս եկեալ ի ձեմ,
Ի գուման էի առեալ լզնա բաղցրահամբոյր զգուամօֆ,
Բազիւր միով զոտիի վասրեալ եւ միտավին զպարանցաւ,
Գլղուխըն իմ յիւր ի ճակաս յուշիկ իմըն խոնարհեալ,
Ճակատըն իւր զըլչիկայր ի բազուկըս հայքական,
Թօրապիկր զգմիւս վասրիցըն ոսկեփայր բաւածի,
Ասմունիք իւր սպիտակը ծիծաղափայր լնի շրբամբ
Տային զծիծալս յաւիտենից:

Առ ողբումն իմոյ սրտին, առ ի նրապոյր իմոյ հոգուոյն
Ակնարկ իւր ձիզ սեւենքր, առ իս ընկ միշտ ակնապիշ,
Եւ ի ճաճանէ բաղցրամբշոյր, զոր ծածկեին ականողին
Ասուած միայն զիսկր կշոել զոր շողայրն նրավառ բոցոյ
Շրբունիքն իմ չեին զիսակ, ուր հանգչեր սերլն սիրակար,
Խնդրէին զայն, նրանն մանկան որ զին շինի ի խաղու,
Ի բերանց մինչ ի ծես տարութեալ զեղածուի,
Մասչել ի զայտ ի համբոյր:

Եւ ասէի առ Ասուած, յայսմ սրտի կայ նա արթիո.
Ցորքան աչացըն այս ո՞ Տէր, ոյս շողասցին շուրջ զինեւ,
Օրններգութիւնս՝ փառ եւ պատի ունիմ եւեր առ Քեզ յաւէս.
Ծաղկափրիթ յայս կենցաղոյս, շատ իսկ է ինձ դառնալ ի կեանս,
Օ՞ն, հաղորդ արա լզնա, շնորհացդ բոյին բաղցրածաւաշ,
Տէրեւարափ զառուր իւր, ի յոյս, ի սեր վոխարկեա,
Պատրաստեա գմահիճ իւր, եւ բաց գրես յառաջազոյն
Շղբայապիրկ յաւերժհարսին:

Եւ ի բնաւիճն յափշտակեալ յուրախուրիւն եւ յաղօրս,
Թոհիչ աշաց եւ սղաց սրտիս ոչ այլ եւս տեսանեին
Թէ մակասն այն կշռեր ծանր ի բազուկ իմ եւ զետէ,
Եւ իբր ըզվիմ, ոսք իւր զանու իմ գործեին ասուուցեալ.
Ժիշիա, Ժիշիա, ուսի՞ զաս, այրպիս սըժոյն, դավրասիա,
Ա. ինչ մակասդ այդ յրտնարոր, եւ բոյր դիմաց յարախոփոխ,
Խուեսչի՛ր, ժավիս ի դեմս, մի՛ այդ կատակ, հրեշտակդ սիրուն,
Բա՛ց ինձ զաջսդ առ ի կարգադ:

Այ ժանաժուս մահու կապոյնեն, դալուկ ըզվարդ շրունս գործէր,
Եւ ծրպիսըն դեռ եւս լնդ ֆիմս, վաղարառամ շիշանէր,
Շունչ իւր մըղձկուս եւ հատկլեալ, եւս առաւել անշընչնայր,
Հանգոյն թլոյնոյ սաւառնաքեւ որ յեղակարծ առնու դաշու,
Ունկըն դնեի բարախիւն սրտին իւրոյ հաղունաց,
Եւ այն ինչ հուսկ վերցին շունչ, ի բաց ենան զիւր ըզնողին,
Եռապեցաւ սիրտն իմ ի ներս, որպիս մայրլն՝ որ յարզանդի
Կրէ զմանուկն ցրտաւահ:

Եւ ուժգնապիրկ բազիւս ի վեր բարձեալ ըզնա ոգերոյին;
Որպիս ով մարդ, որ դոլոցէ յիս հարուածոյն մահաքեր,
Այնպիս ըզկաց առեալ յոտին, օն առ բազինն խաղացեալ,
Տարածեցի ըզմանուկըն զաղջ ըզշիւմար մարմարեայ.
Շրունի՛ իմ յաց իւր կափուցեալ, յանցքեալ, մածեալ ի համբոյր
Եւ մակասըն արդէն իսկ սառն, կայր տակաին տամկացեալ,
Զերք մի բոյն յարդաշին, ուսի՞ բոչնիկն յոյս այգոյնի
Հազիւ ի բաց պանայ ի վեր:

Այսպիս ի ժամ անվախման տրտմարախիծ, ըզգացի
Զանցն աղեացըս դառնուրեան, եւ ըզբառումն յախենից,
Եւ վիշ ցաւոց երկանց մահու լրցաւ համակ ըզվին սլրտիս,
Եւ զոչեցի առ Տէր Աստուած. այն իսկ եր իմ միակ յոյս.
Տէր սրտիս համօրեն, կայր ողողեալ ի առ իւր զուարք,
Լցեալ զեղին, զոր ինչ մահն ի բաց բարձեալ եր ի միջոյ.
Այն իսկ եր միակ պտուդ հանգուցեալ յոյս ի ծառոյն
Ցէս մըրլրկին փորորկայոյ:

Այն իսկ եր միակ օդակ կապահացս վշշեալ սրտիս,
Միակ երկինք պայծառ՝ կապոյ զոյութեան իմ բովանդակ
Զի անոն իւր այնան անոյշ, հըմքեաց ի տանըն հայրական,
Անոն բաղրանամբոյր, զոր ձայնէինք բաց իսկ վաղիւ.
Այս իսկ եր իմ տիեզերք. սրեւ կենացս, հըռչակ սիրոյս,
Զայն հոգուոյ որ զեղզեղիւ ի տան իմոյ օրեվանին,
Գեղ, հեշտորին, տագնապ, բախիծ իմոյս աչացս եւ առուց,
Այդ, երեկոյ եւ զիշեր:

Ի՞քը հայերոց կենդանագրեալ սիրտն իմ յիւրում ի պատկերի,
Արեւ կենացս՝ այնան պայծառ ակնապարար յիւր ի ճակաս,
Լոյն՝ ճառապայր յարատեւ երանութեան կենցաղոյս.
Համօրեն ձիրք շնորհացդ ո՛ Տեր, ի պատկերի միոյ կայ յեռեալ,
Քաղցըր լուծ, որ զնա կախեալ եր մայրըն իւր զպարանցաւս.
Աչք՝ ուր աչք իմ շողային, հոգին ի զոգն իմ վերացեալ,
Զայն՝ ուր ձայնն իմ բորոպայր, կեանին ուր կեանին իմ պարք,
Երկինք զուարքուն որ հայեր յիս:

Աղե՛ ուրեմն, կաց ի յազուրդ, արդարութիւն անողոք,
Յարհաւիրս եւ ի մասն հարկ թնութեան մըշնցենի.
Այն՝ եւ իմին եղի զմանուկն անդ ի բազին զերեզմանին,
Թէեւ թնաւին վճարեցաւ, եւ վշշեցաւ թէեւ բաժանի
Այս ահա դուստն իմ, ահա մանուկն, իմ շունչ հոգուոյ.
Օ՛ աւասիկ, յարտակեցի զերկուս հիւսակս այս եւեր,
Որ երեկ իսկ, կաշիանդեալ, շրայեալ եր զիս յիւր զզուանս,
Եւ այս միայն կայր մնայր իմնա:

Հեղձամդուկ ի հծծանաց զարթեայ անդրեն ի նինջ ժնոյ,
Եւ ահա վեմն ընդ իրանաւ կարեր ծորեւ յիրս սրեան.
Զեռն իմ ցուրտ՝ ընդ ճակասն իմ ընդ այն անցեալ պաղ զործեր զայն
Եւ սոսկումն սառուցեալ եր զշիր արտօր արտեւանանց.
Փախստեայ զնայի ես, որպէս արծիւ երազափոյր,
Եւ խոլ հծծիւնք, յիմնէ տան արտաս ի դուրս եղանեին,
Եկրն միայն տեղի տայր իմն ի հուսկ յետին ի պանու
Իմն սպասեր մանուան ժամու:

Այժմ՝ ի տան ինում բախուր, բնային մեռեալ է շատեալ,
Երկրին այժ արտասաւարորդ կան ինձ ընդ միշտ յանդիման,
Գնաւ այլ ոչ զիւկ թէ ո՞ւր. ակն ունիւմ այլ թէ առ ի՞նչ,
Բազուկս ի վեր բանամ լնի վայր, եւ հանգրիմեալ առ ոչիցի,
Գոյն եւ երանգ ինոց աւուրց եւ զիշերի են 'միւս 'նոյն,
Օրհնիի, աղօրք յիւնում սրտի, յուսով նաևսկ կան նուադեալ.
Այլ Skrū զեկ բնաբարձ առնե, ո՛ հոգեակդ իմ զե՛ր հոգ,
Մասիր առ նա ի համբոյր:

→→→→ ♫ b f ♪ <=====

10239

